

Держсанепідслужба України відповідно до покладених на неї завдань:

– здійснює контроль і нагляд за дотриманням вимог стандартів і технічних умов під час транспортування, зберігання і використання (експлуатації) нехарчової продукції;

– проводить аналіз й оцінку ризику для здоров'я і життя людини, обґрунтування заходів з управління ризиком, обстеження, розслідування, лабораторні й інструментальні дослідження і випробування, а також санітарну, гігієнічну, токсикологічну, епідеміологічну й інші види оцінки середовища життєдіяльності людини, об'єктів, нехарчової продукції, робіт, послуг, проектної та нормативної документації і видає висновки щодо їхньої відповідності вимогам санітарних норм.

Відповідно до п. 4.10 «Правил продажу непродовольчих товарів», під час продажу електро побутових товарів працівники суб'єкта господарювання зобов'язані в присутності покупця перевірити їхню якість, комплектність, наявність технічного паспорта, гарантійного талона (за необхідності), інструкції з експлуатації, точність міри

або кількості (шнура, проводу, дрібних товарів). Технічно складні електро побутові товари й електроосвітлювальна арматура, електроламп перевіряються в дії [2].

Висновки. Правові гарантії якості продукції регулюються багатьма законодавчими актами, що забезпечують задоволення очікувань споживачів, критерієм якості продукції є її корисність, втілена в ступені придатності, а здатність продукції задовольняти відповідні потреби людей зумовлюється її властивостями, зокрема, надійністю, довговічністю, ефективністю, які відповідають нормативним вимогам, плановим приписам і договорам.

Необхідно вдосконалити нормативну базу, яка повинна охопити всі аспекти даної проблеми, а також потрібно заохочувати розроблення загальних програм освіти й інформування споживачів з урахуванням культурних традицій населення, зобов'язати відповідальні органи через засоби масової інформації публікувати результати порівняльних випробувань, які б містили загальну інформацію про продукт, традиції споживання й особливості виробництва цього товару.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 534к/96. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Правила роздрібної торгівлі непродовольчими товарами від 19 квітня 2007 р. № з1257-07. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1257-07>.
3. Про затвердження Положення про Державну ветеринарну та фітосанітарну службу України: указ Президента України від 29 листопада 2011 р. № 219/2013. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/464/2011>.
4. Про захист прав споживачів: Закон України від 1 грудня 2005 р. № 3161-15. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>.
5. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 1 січня 2016 р. № 771/97. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>.
6. Про Положення про Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів: указ Президента України від 22 лютого 2012 р. № 134/2012. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/465/2011>.
7. Про Положення про Державну санітарно-епідеміологічну службу України: указ Президента України від 14 лютого 2012 р. № 85/2012. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/400/2011>.
8. Про стандартизацію і сертифікацію: Декрет Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993 р. № 46-93. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/46-93>.
9. Про стандартизацію: Закон України від 15 січня 2015 р. № 124-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1315-18>.
10. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

УДК 347.633.1+347.9

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО УСИНОВЛЕННЯ В ОКРЕМОМУ ПРОВАДЖЕННІ

FEATURES OF HEARING CASES ON ADOPTION WITHIN SEPARATE PROCEEDINGS

Коваленко О.О.,

*аспірант кафедри цивільного права та процесу
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Стаття присвячена особливостям розгляду справ про усиновлення в окремому провадженні. На підставі аналізу судової практики України автором висвітлені основні проблеми, які виникають під час розгляду судами справ про усиновлення, та надані рекомендації щодо їх вирішення. Автором зроблено висновок, що розгляд судом справ про усиновлення у порядку окремого провадження має значну специфіку, яка досить часто не враховується суддями під час розгляду таких справ.

Ключові слова: усиновлення, окреме провадження, судовий розгляд, заявник, зацікавлені особи, суд, орган опіки та піклування, усиновлювач, усиновлений, дитина.

Статья посвящена особенностям рассмотрения дел об усыновлении в особом производстве. На основании анализа судебной практики Украины автором освещены основные проблемы, возникающие при рассмотрении судами дел об усыновлении, и даны рекомендации по их решению. Автором сделан вывод, что рассмотрение судом дел об усыновлении в порядке особого производства имеет значительную специфику, которая зачастую не учитывается судьями при рассмотрении таких дел.

Ключевые слова: усыновление, особое производство, судебное разбирательство, заявитель, заинтересованные лица, суд, орган опеки и попечительства, усыновитель, усыновленный, ребенок.

The article is focused on the features of hearing cases on adoption within separate proceedings. Based on the analysis of court practice in Ukraine, the author has highlighted the main problems that arise while court hearings on adoption; has provided recommendations for their solution. The author has made conclusions that court hearings on adoption cases within the procedure of separate proceedings has a significant specificity, which is often not taken into account by judges while hearing such cases.

Key words: adoption, separate proceedings, court hearing, applicant party, relevant parties, court, child protection services, adoptive parent, adoptive child, child.

Постановка проблеми. З огляду на право кожної фізичної особи незалежно від віку та стану здоров'я на сім'ю, пріоритетною формою влаштування у сім'ю дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, безумовно, є усиновлення. Цей інститут є однією з основних гарантій дотримання прав дитини, позбавленої батьківського піклування, жити та виховуватися у родині.

Українська держава сприяє розвитку усиновлення, докладно регламентуючи порядок його проведення, заборону посередницької, комерційної діяльності щодо усиновлення дітей, можливість застосування до усиновлювача такої санкції, як позбавлення батьківських прав, скасування усиновлення або визнання його недійсним.

Відповідно до чинного законодавства усиновлення здійснюється у судовому порядку. Особливості справ про усиновлення полягають у тому, що на відміну від інших цивільних справ їх предметом є встановлення усиновлення, що за суттю є зміною правового статусу дитини та вирішенням її долі; ця категорія справ порушується не лише за заявою громадян України, але й за заявою іноземців; обов'язковими суб'єктами у цих справах є різні державні органи, зокрема органи опіки та піклування. Особливістю цієї категорії справ є також і дотримання заявниками обов'язкової досудової процедури, яка складається із звернення до відповідних державних органів, а також до установ, де утримується дитина, та отримання від цих установ необхідних документів, які є передумовою для звернення до суду та необхідними доказами у справах про усиновлення.

Зазначений комплекс особливостей суттєво відрізняє справи про усиновлення від інших категорій справ, які розглядаються у порядку цивільного судочинства, тому у процесі їх розгляду та вирішення судами виникає чимало проблемних ситуацій, вирішення яких не завжди передбачено законодавством. Через це у деяких випадках судами виносяться незаконні та необґрунтовані рішення про усиновлення.

Стан опрацювання. Сьогодні особливості розгляду судами справ про усиновлення в порядку окремого провадження ще не отримали достатнього дослідження у науці. Ці питання свого часу були предметом розгляду у дисертаційних дослідженнях О.О. Грабовської та Е.А. Стоянової. Питанням правового регулювання усиновлення приділяли увагу І.В. Жилінкова, З.В. Ромовська, Л.В. Красицька, Н.А. Д'ячкова, В.Ю. Євко, Л.М. Зілковська, О.М. Калітенко та інші науковці. Проте дослідження зазначених вчених не розкрили всіх проблем, які виникають під час розгляду судами справ про усиновлення, а також були здійснені на підставі законодавства України, яке на сьогодні зазнало значних змін.

Метою статті є аналіз судової практики застосування цивільного процесуального законодавства під час розгляду судами України справ про усиновлення, виявлення окремих проблем, які виникають, та надання рекомендацій з їх вирішення. У статті основна увага приділяється дослідженню особливостей розгляду судами справ, у яких заявниками є громадяни України. Обсяг цієї публікації не дозволяє розглянути також і особливості провадження у справах про усиновлення, заявниками у яких є іноземці або особи без громадянства, оскільки такі справи мають свою специфіку.

Виклад основного матеріалу. Справи про усиновлення розглядаються у порядку окремого провадження з дотриманням загальних правил, встановлених Цивільним процесуальним кодексом України (далі – ЦПК) [1], за винятком положень щодо змагальності та меж судового розгляду. Під час аналізу справ про усиновлення звернуло на себе увагу те, що у судових рішеннях трапляються такі формулювання позовного провадження: за позовом особи [2]; згідно з позовними вимогами [3]. Виникає питання, які саме загальні правила ЦПК України застосовуються під час розгляду справ про усиновлення в окремому

провадженні? Застосовуються тільки положення Розділу І ЦПК України чи також можна застосовувати і положення Розділу ІІІ ЦПК? Більшість сучасних вчених-процесуалістів вважають, що в окремому провадженні застосовуються як загальні положення ЦПК України, так і норми, які регулюють розгляд справ позовного провадження за винятком тих, які суперечать природі окремого провадження [4, с. 41; 5, с. 49–50; 6, с. 40]. Ми погоджуємося з такою позицією, оскільки основна структура судового процесу розкривається саме нормами, що регулюють позовне провадження, і окреме провадження здійснюється у тому самому порядку з деякими винятками, які суперечать природі справ окремого провадження.

Стаття 310 ЦПК України передбачає виняткову підсудність справ про усиновлення. Так склалося традиційно і це положення не викликає, як правило, ніяких заперечень. Проте у Законі зазначено, що *заява про усиновлення дитини або повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена їхнього піклування, подається до суду за місцем їх проживання*. Із граматичного тлумачення цієї статті можна зробити висновок, що заява про усиновлення має подаватися зовсім не до суду за місцем проживання дитини, а до суду за місцем проживання її батьків, оскільки у нормі вжитий займенник «їх», який вжитий у множині, так само як й іменник «батьки». Водночас у першій частині речення йдеться про заяву про усиновлення дитини, де іменник «дитина» (а також і «повнолітня особа») вживається в однині. Відповідно у другій частині речення займенник має вживатися у однині – «її». Таким чином, необхідно внести зміни до ст. 310 ЦПК України, виклавши її у такій редакції: *«Заява про усиновлення дитини або повнолітньої особи, яка не має матері, батька або була позбавлена їхнього піклування, подається до суду за місцем її проживання»*.

Відповідно до ч. 5 ст. 313 ЦПК України справу про усиновлення дитини суд розглядає за обов'язковою участю заявника, органу опіки та піклування, а також дитини, якщо вона за віком і станом здоров'я усвідомлює факт усиновлення, з викликом зацікавлених та інших осіб, яких суд визнає за потрібне допитати.

Особи, які можуть бути усиновлювачами, визначаються ст. 211 Сімейного кодексу (далі – СК) України [7]. Під час звернення до суду ці особи набувають статусу заявника. Заявниками у справах вказаної категорії можуть бути громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства.

Аналіз судової практики виявив, що найчастіше із заявою про усиновлення дитини звертається один із подружжя, який є чоловіком матері, дружиною батька дитини, яка усиновлюється.

За змістом ч. 1 ст. 312 ЦПК України зацікавленою особою у справах про усиновлення є орган опіки та піклування. Зацікавленість цього органу впливає з його обов'язковою участю у розгляді справи про усиновлення та надання висновку про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини.

Згідно зі ст. 11 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005 [8] (далі – Закон) органами опіки та піклування є районні, районні у містах Києві та Севастополі місцеві державні адміністрації, виконавчі органи міських чи районних у містах, сільських, селищних радах. Безпосереднє ведення справ та координація діяльності стосовно дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, покладаються на служби у справах дітей (ч. 1 ст. 12 Закону).

Наділення законом відділів та управлінь районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій відповідними функціями водночас зі службами у справах неповнолітніх на практиці може викликати

проблеми щодо визначення органу опіки та піклування, який має надати висновок про доцільність усиновлення дитини, що вимагає чіткішого законодавчого регулювання у визначенні органу опіки та піклування та додаткового роз'яснення Верховного Суду України [9, с. 144–145].

Відповідно до ст. 218 СК України та ст. 313 ЦПК України учасником цивільного процесу може бути і дитина. ЦПК України не визначає процесуальний статус дитини, яка бере участь у справі про усиновлення, та процесуальний порядок надання нею своїх пояснень. Водночас участь дитини в цивільному процесі означає, що вона є суб'єктом цивільних процесуальних правовідносин, тому повинна мати визначений законом процесуальний статус.

У науковій цивільній процесуальній літературі висловлено думку, яка заслуговує на увагу, про віднесення дитини до зацікавлених осіб, оскільки взаємовідносини дитини із заявником залежать від обставин, що підлягають встановленню та можуть вплинути на її права і обов'язки, а також рішення у справі зумовлює зміну правового статусу усиновлюваної дитини та усиновителя, виникнення у них взаємних прав та обов'язків [4, с. 159].

Слід підкреслити, що участь дитини у справі про усиновлення є особливою формою її участі у справі, яка не залежить від наявності в неї цивільної процесуальної дієздатності, і обмежується лише такими процесуальними діями, як висловлення думки щодо її усиновлення [9, с. 146].

У значній кількості справ до участі у справі як зацікавлена особа суддями залучаються органи державної реєстрації актів цивільного стану. Проте, як слушно вважають фахівці, враховуючи зміст резолютивної частини судового рішення, залучення судом до участі у справі органу державної реєстрації актів цивільного стану є незрозумілим та нелогічним, оскільки внесення змін до актового запису є функцією органів державної реєстрації актів цивільного стану на підставі рішення суду, а тому залучення цих органів як зацікавленої особи до участі у справі про усиновлення та покладення на них обов'язку внести зміни до актового запису є процесуально необгрунтованим. Необхідно зазначити, що у жодній проаналізованій справі не виявлено участі представника державного органу реєстрації актів цивільного стану в судовому засіданні. Від таких органів надходять письмові клопотання про розгляд справи без їх участі [9, с. 147–148].

У п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України № 3 від 30.03.2007 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав» [10] роз'яснено, що суд може залучити до участі у справі прокурора для надання висновку. Деякі вчені наголошують на обов'язковості участі прокурора під час розгляду справ про усиновлення [11, с. 11; 12, с. 11].

Проте ні СК України, ні ЦПК України не передбачено обов'язкової участі прокурора під час розгляду справ про усиновлення. Крім того, невизначеним є ні процесуальний порядок залучення прокурора до участі у таких справах, ні його процесуальний статус у справі.

Із системного аналізу положень статей 42, 56, 294, 312 ЦПК України випливає, що прокурор не є у справі зацікавленою особою, а бере участь у справі для подання висновку на підставі ст. 56 ЦПК України як особа, якій законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб. Тому у справі про усиновлення прокурор належить до осіб, які беруть участь у справі.

На думку А.С. Олійник, пропозиція щодо обов'язкової участі прокурора під час розгляду справ про усиновлення є досить суперечливою, оскільки обов'язкова участь прокурора в цивільному процесі у певних категоріях справ суперечить принципам цивільного судочинства. Аналіз судової практики свідчить, що участь прокурора у справах про усиновлення є формальною. Крім того, відповідно до ст. 56 ЦПК України суд має право вирішити

питання про залучення прокурора для подання висновку, враховуючи конкретні обставини справи та її складність [9, с. 150–151]. Ми приєднуємося до такої позиції та вважаємо, що залучення прокурора до розгляду справ про усиновлення є правом, а не обов'язком суду, і суд має вирішувати питання його залучення до участі у таких справах, якщо суд визнає це за необхідне.

Отже, у справах про усиновлення в якості зацікавлених осіб мають брати участь дитина, яка усиновлюється, органи опіки та піклування, батьки дитини, дружина або чоловік усиновлювача, а також інші особи, яких суд визнає за потрібне допитати.

Справи про усиновлення проходять всі стадії провадження.

Статтею 312 ЦПК України передбачений порядок підготовки справ про усиновлення до розгляду. Суддя під час підготовки справи про усиновлення дитини до розгляду вирішує питання про участь у ній як зацікавлених осіб відповідних органів опіки та піклування.

Підготовка справи до розгляду розпочинається з моменту постановлення суддею ухвали про відкриття провадження у справі й триває до постановлення ухвали про призначення справи до судового розгляду.

Під час розгляду справ про усиновлення на практиці виникає питання щодо обов'язковості проведення підготовчого засідання у цих справах.

Як відомо, справи окремого провадження розглядаються судом з дотриманням загальних правил, встановлених ЦПК України, за винятком положень щодо змагальності та меж судового розгляду. Інші особливості розгляду цих справ встановлені розділом IV ЦПК України. Згідно із ч. 1 ст. 196 ЦПК України для виконання завдання підготовчого провадження в кожній судовій справі, яка розглядається за правилами загального позовного провадження, проводиться підготовче засідання. Отже, закон встановлює обов'язковість проведення підготовчого засідання для всіх справ позовного провадження. Проте загальні положення ЦПК України не встановлюють обов'язковості підготовчого засідання у справах окремого провадження. Водночас закон ґрунтується на тому, що обов'язковість проведення підготовчого засідання у справах позовного провадження впливає з завдань підготовчого провадження, які зазначені у ч. 1 ст. 189 ЦПК України. За деякими винятками ці завдання мають вирішуватися також і під час підготовки до розгляду справ про усиновлення (визначення складу учасників судового процесу; визначення обставин справи, які підлягають встановленню, та збирання відповідних доказів; вирішення відводів; визначення порядку розгляду справи; вчинення інших дій з метою забезпечення правильного, своєчасного і безперешкодного розгляду справи за суттю). Тотожність зазначених завдань, на наш погляд, дає підстави вважати, що проведення підготовчого засідання у справах про усиновлення має бути обов'язковим.

Відповідно до ч. 2 ст. 312 ЦПК України орган опіки та піклування повинен подати суду висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини. Проте у такому разі існує невідповідність між зазначеною нормою ЦПК України та положеннями Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 905 від 08.10.2008 [13] (далі – Порядок). Відповідно до п.п. 73 та 75 Порядку висновок про доцільність усиновлення та відповідність його інтересам дитини видається особисто кандидатам в усиновлювачі під розписку для подання його до суду.

Проте, як свідчить судова практика, зазначені висновки суду надають як органи опіки та піклування, так і служби у справах дітей, а всі інші документи, як правило, надаються заявниками у справі про усиновлення.

У позовному провадженні відповідно до ст. 130 ЦПК України ухвалення рішення суду під час підготовчого су-

дового засідання є можливим у разі відмови від позову та визнання позову. У справах окремого провадження відсутній спір про право, а тому ухвалення рішення в підготовчому засіданні є неможливим.

Розгляд справ про усиновлення проводиться судом у складі одного судді і двох присяжних (ч. 4 ст. 293 ЦПК України). Відповідно до ч. 3 ст. 313 ЦПК України для забезпечення таємниці усиновлення у випадках, встановлених СК України, суд розглядає справу в закритому судовому засіданні. Водночас у ЦПК України є деяке протиріччя. Відповідно до ч. 7 ст. 7 ЦПК України розгляд справи у закритому судовому засіданні проводиться у разі, коли відкритий судовий розгляд може мати наслідком розголошення таємної чи іншої інформації, що охороняється законом, або за клопотанням учасників справи з метою забезпечення таємниці усиновлення. Отже, зі змісту зазначеної статті випливає, що з метою забезпечення таємниці усиновлення розгляд справи про усиновлення у закритому судовому засіданні має здійснюватися за клопотанням заявників. Однак положення ч. 3 ст. 313 ЦПК зобов'язує суд за власною ініціативою у випадках, встановлених СК України, розглядати справу в закритому судовому засіданні. Проте у СК України прямо не передбачені випадки, коли саме справа про усиновлення має бути розглянута у закритому судовому засіданні. Крім того, як показує аналіз судової практики, справи про усиновлення у деяких випадках розглядаються у відкритому судовому засіданні [2; 3; 14; 15; 16; 17].

Отже, на наш погляд, оскільки приховання факту усиновлення є правом заявників у справах про усиновлення, ініціатива про розгляд таких справ у закритому судовому засіданні має виходити від них. Таким чином, справи про усиновлення мають розглядатися у закритому судовому засіданні винятково за клопотанням заявників. Водночас у судовому рішенні має зазначатися, що справа розглядалася у закритому судовому засіданні за клопотанням заявників або у відкритому судовому засіданні, оскільки таке клопотання не надійшло.

Відповідно до ч. 1 ст. 313 ЦПК України обов'язковими учасниками розгляду справ про усиновлення дитини є заявник, орган опіки та піклування, а також дитина, якщо вона за віком і станом здоров'я усвідомлює факт усиновлення. Обов'язкова участь зазначених осіб у справі про усиновлення зумовлена специфікою справ про усиновлення та необхідністю заслухати їхні особисті пояснення.

Як показав аналіз судових рішень про усиновлення, низка справ розглядалася судами за відсутності заявника та зацікавлених осіб [2; 18; 3; 14]. Суд задовольняв клопотання зазначених осіб про розгляд справ за їх відсутності та виносив позитивні рішення про усиновлення. Крім того, під час розгляду досліджених справ не вирішувалося питання про участь дитини у судовому засіданні, тому дитина не брала участі в судовому розгляді.

На наш погляд, з урахуванням імперативної норми про обов'язкову участь заявника у справі про усиновлення суди не повинні задовольняти клопотання заявника про розгляд справи без його участі. Відповідно до п. 5 постанови Пленуму Верховного Суду України № 3 від 30.03.2007 розгляд справи за відсутності заявника є підставою для скасування ухваленного рішення.

Враховуючи необхідність обов'язкової згоди на усиновлення дитини, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може її висловити, суд у кожному випадку має з'ясувати необхідність її участі у судовому засіданні. Підстави, за яких дитина, яка усиновлюється, не бере участі у судовому засіданні, на нашу думку, мають бути зазначені у судовому рішенні.

Згідно із ч. 1 ст. 231 СК України за заявою усиновлювачів може бути змінено ім'я дитини. Із проаналізованих справ про усиновлення дитини вбачається, що у більшості випадків заявники просять змінити прізвище та по батькові дитини. Для такої зміни потрібна згода дитини.

Проте на практиці виникає питання щодо віку дитини, у якому вона може надати таку згоду, оскільки СК України не визначає вік дитини в цьому випадку. На наш погляд, у цьому разі можна за аналогією застосовувати норму ст. 148 СК України, яка регулює порядок зміни прізвища дитини її батьками. Відповідно до зазначеної статті, згода дитини на зміну її прізвища вимагається, якщо дитина досягла семи років. Це положення є проявом права дитини на те, щоб бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї (ст. 170 СК України). Як зазначає З.В. Ромовська, семирічний вік вибраний не випадково. Дитина готується до школи або вже навіть навчається, саме під цим прізвищем відома у своєму середовищі, тому сама має брати участь у вирішенні питання про його зміну [19, с. 295].

Закон не визначає, у якій саме формі має бути надана така згода. Вбачається, що така згода має бути висловлена дитиною у формі, яка відповідає рівню її розвитку. Вона може бути з'ясована представником органу опіки та піклування зі складанням письмового висновку, а також висловлена дитиною безпосередньо під час судового засідання разом зі згодою на усиновлення. Про одержання згоди дитини на зміну під час усиновлення її прізвища, імені, по батькові має бути зазначено у судовому рішенні.

За результатами розгляду заяви про усиновлення суд ухвалює рішення. Рішення у справах про усиновлення може бути ухвалено лише в судовому засіданні. Відповідно до ст. 263 ЦПК України судові рішення повинно ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права. Відповідно до вимоги ст. 224 СК України суд, постановляючи рішення про усиновлення дитини, враховує обставини, що мають істотне значення.

Відповідно до п. 9 постанови Пленуму Верховного Суду України від 30.03.2007 під час ухвалення рішення згідно із ст. 314 ЦПК України та ст. 224 СК України суд повинен обґрунтувати задоволення чи відхилення заяви про усиновлення. У разі її задоволення в резолютивній частині рішення необхідно навести відомості про заявника (заявників), повністю зазначивши його прізвище, ім'я, по батькові, день, місяць і рік народження, а також його громадянство. За наявності клопотання заявників суд вирішує клопотання про зміну прізвища, імені та по батькові, дати й місця народження дитини відповідно до статей 229–231 СК.

Як показав аналіз судової практики, формулювання резолютивної частини судового рішення про усиновлення досить різне та не завжди відповідає вимогам ст. 224 СК, у якій зазначено, що за дотримання всіх умов, встановлених СК України, зокрема здатності особи, яка бажає усиновити дитину, забезпечити стабільні та гармонійні умови для життя дитини, суд постановляє рішення, яким *оголошує цю особу усиновлювачем дитини*. У рішеннях суд визнає особу усиновлювачем [2; 20]; дозволяє усиновити особу [17; 21]; оголошує особу усиновителем [15]; встановлює факт усиновлення [3]; дозволяє усиновлення [22]; усиновлює неповнолітню особу [14; 23]; надає дозвіл на усиновлення [16].

Отже, найбільш прийнятним з огляду на положення ч. 2 ст. 224 СК України є викладення резолютивної частини у справах про усиновлення у такому формулюванні: *«Оголосити заявника усиновлювачем»*.

Відповідно до ст. 225 СК України усиновлення вважається здійсненим у день набрання чинності рішенням суду про усиновлення.

Відповідно до ч. 6 ст. 217 СК України мати, батько дитини мають право відкликати свою згоду на усиновлення до набрання чинності рішенням суду про усиновлення. З огляду на це норма ч. 6 ст. 314 ЦПК України встановлює,

що в такому разі суд скасовує своє рішення і поновлює розгляд справи. Зазначені положення викликають деякі запитання. По-перше, чи можуть заперечувати усиновлення батьки, які позбавлені батьківських прав і згодом поновлені у батьківських правах? По-друге, у якому провадженні буде розглядатися дана справа?

На наш погляд, на перше питання слід надати позитивну відповідь, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 155 СК України батьки мають переважне право перед іншими особами на особисте виховання дитини. З цього можна зробити висновок, що якщо батьки, які поновлені у батьківських правах виявляють бажання проживати з дитиною, виховувати та утримувати її, то вони можуть звернутися до суду і дитина може бути передана батькам, якщо рішення суду про усиновлення не набрало чинності.

Щодо другого питання, то тут вбачається, що в разі відкликання батьками згоди на усиновлення їхньої дитини виникає конфлікт інтересів батьків та кандидатів в

усиновлювачі. Отже, виникає спір про право на виховання дитини. З цього випливає, що батьки дитини мають подавати позов про відкликання своєї згоди на усиновлення та повернення їм дитини, і справа має розглядатися в порядку позовного, а не окремого провадження.

Висновки. Таким чином, слід зазначити, що розгляд судом справ про усиновлення у порядку окремого провадження має значну специфіку, яка досить часто не враховується суддями під час розгляду таких справ. Крім того, у деяких випадках норми законів без належної чіткості регулюють окремі питання розгляду справ про усиновлення. Отже, чинне цивільне процесуальне законодавство щодо регулювання порядку розгляду справ про усиновлення в окремому провадженні підлягає подальшому вдосконаленню. Потребує також вдосконалення і судова практика застосування зазначених норм з метою винесення судами законних та обґрунтованих рішень, які відповідають завданню цивільного судочинства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Дата оновлення: 18.01.2018. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran2#n2> (дата звернення: 20.04.2018).
2. Рішення Ленінського районного суду м. Харкова від 12 січня 2018 р., судова справа №642/6174/17/ URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71583211> (дата звернення: 20.04.2018).
3. Рішення Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 04 грудня 2017 р., судова справа № 175/3188/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71379463> (дата звернення: 20.04.2018).
4. Комаров В.В., Г.О. Світлична, І.В. Удальцова. Окреме провадження: монографія / за ред. В.В. Комарова. Х.: Право, 2011. 312 с.
5. Чурпіта Г.В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку непозовного цивільного судочинства: монографія. К.: Алерта, 2016. 434 с.
6. Ясинок М.М. Особливості окремого провадження у цивільному процесуальному праві України (теоретико-правовий аспект): монографія. К.: Алерта, 2014. 385 с.
7. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. Дата оновлення: 19.12.2017. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/paran1500#n1500> (дата звернення: 20.04.2018).
8. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 № 2342-IV. Дата оновлення: 08.02.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2342-15> (дата звернення: 20.04.2018).
9. Олійник А.С. Узагальнення практики розгляду судами цивільних справ про усиновлення дітей, позбавлених батьківських прав, встановлення опіки та піклування над дітьми. Судова апеляція. 2009. № 1 (14). С. 144–145.
10. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав: постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.03.2007 № 3. Дата оновлення: 19.12.2008. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-07> (дата звернення: 20.04.2018).
11. Грабовська О.О. Особливості судочинства в справах про усиновлення (удочеріння) іноземними громадянами дітей, які проживають на території України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.03; Київський нац. Ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2005. 15 с.
12. Стоянова Т.А. Процесуальні особливості розгляду справ про усиновлення громадянами України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.: 12.00.03; Одеська нац. юрид. акад. Одеса, 2009. 19 с.
13. Порядок провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: постанова Кабінету Міністрів України від 8.10.2008 № 905. Дата оновлення: 13.07.2016. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/905-2008-%D0%BF-paran2#n2> (дата звернення: 20.04.2018).
14. Рішення Тернівського районного суду м. Кривого Рогу від 5 березня 2018 р., судова справа № 215/121/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72568082> (дата звернення: 20.04.2018).
15. Рішення Ружинського районного суду Житомирської області від 6 березня 2018 р., судова справа № 291/1065/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72600732> (дата звернення: 20.04.2018).
16. Рішення Міжгірського районного суду Закарпатської області від 12 лютого 2018 р., судова справа № 302/59/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72156247> (дата звернення: 20.04.2018).
17. Рішення Зачепилівського районного суду Харківської області від 26 лютого 2018 р., судова справа № 620/38/18 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72427685> (дата звернення: 20.04.2018).
18. Рішення Полтавського районного суду Полтавської області від 28 лютого 2018 р., судова справа № 545/125/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72475748> (дата звернення: 20.04.2018).
19. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / З.В. Ромовська. К.: ВД «Ін Юре», 2003. 532 с.
20. Рішення Хотинського районного суду Чернівецької області від 28 лютого 2018 р., судова справа № 724/221/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72509044> (дата звернення: 20.04.2018).
21. Рішення Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 8 лютого 2018 р., судова справа №539/3257/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72133666> (дата звернення: 20.04.2018).
22. Рішення Сарненського районного суду Рівненської області від 1 березня 2018 р., судова справа № 572/27/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72506609> (дата звернення: 20.04.2018).
23. Рішення Шосткинського міськрайонного суду Сумської області від 27 грудня 2017 р., судова справа № 589/2630/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72258294> (дата звернення: 20.04.2018).